

REFORMÁTUS KÁNTOR

— Szerkeszti: Bódiss Tamás és Dávid István —

A Magyar Református Egyházak Tanácskozó Zsinatának új elnöksége — református egyházzenénkről

Nagykörös az utóbbi időben több alkalommal is a világ magyar reformátusságának központja lett: a „Mezőváros, Reformáció és Irodalom” című tudományos konferencia, majd a Kárpát-medencei Presbiteri Konferencia után a Magyar Református Egyházak Tanácskozó Zsinata tartotta tisztújító közgyűlését 2001. július 2–3-án. Az újonnan megválasztott elnökség tagjait Dávid István orgonaművész, főiskolai tanár kérte mikrofon elé.

Dávid István: Mint a Magyar Egyházzene című folyóirat Református Kántorlapok rovatának szerkesztőjét rendkívül érdekelne, hogy az új elnökség mit vár el az egyházzenészektől, mit tud nyújtani és egyáltalán hogyan vélekedik a magyar református egyházzene és az egyházi művészetek kérdéséről?

Erdélyi Géza püspök úr, a Tanácskozó Zsinat lelkészi elnöke építész-művészettörténészként Gömör vármegye templomairól írta doktori disszertációját, amely 1996-ban, könyv alakjában is megjelent. Templomaink —mint istentiszteleteink helyszínei— a történelmi egyházak elsőrendű történeti értékei. Ezek megbecsüléséről és megbecsültségéről kérdezem püspök urat.

Erdélyi Géza: Egy alapvető dolgot kellene tisztázni a protestáns egyházaknál, de különösen a református egyháznál, ez pedig az, hogy a művészetnek mint olyannak megvan a helye az egyházban. Amikor csak lehetett, egyházunk művészi jellegű és értékű templomok építésére törekedett. Néhány szélsőséges felfogástól eltekintve végül az orgonának is meglett a helye minden templomban, mert igény volt rá, mert méltóságteljesebb és gazdagabb általa a liturgia és az istentisztelet. Még a „nyakas kálvinista” gyülekezetekben is, ahol szívesebben énekeltek orgona nélkül, cifrázták az éneket, mely díszítések egyfajta művészi igényességet jeleztek és jeleznek ma is.

D.I.: Az építészetnél maradván, püspök úr szerint szembeállítható-e egymással egy XV. századi átöröklött gótikus vagy hatalmas klasszicista templom és egy gyülekezeti ház, oly módon, hogy egyik jobb, mint a másik, egyik inkább megfelel a mai református igényeknek, mint a másik? Mind építészeti, mind pedig gyülekezetépítési szempontból kérdezem, hiszen vannak szélsőséges vélemények, melyek egyenesen megkérdőjelezzik műemléktemplomaink mai gyülekezeti értékét és használhatóságát?

E.G.: Sajnos vannak ilyen vélemények, és aki így vélekedik, az sem az istentisztelet lényegét nem érti, a művészeteket pedig végképp nem érti, és nem érzékeli. Az a meggyőződésem tehát, hogy nem szabad ilyen szembeállítás megengedni. Nagy divat mostanában —főleg külföldön— hatalmas sportcsarnok jellegű templomokat építeni. Ez nem más, mint a szekularizáció folyamatának kézzelfogható vetülete a templomépítészetben: „nehogy különbözzünk, legyünk tehát profánok, amilyenek csak lehetünk és olyanok, amilyenek a világ látni akar bennünket.” Ezek sem esztétikai, sem pedig belső igény szempontjából tulajdonképpen nem templomok. Ezek épületek, ahol éppen istentiszteletet tartanak. A templom mindig jel is, egy templomtorony mindig közöl valamit, üzenete egyértelmű. Ez az igény ma sem szűnt meg: ahol templom van, ott kell legyen egyház is, gyülekezet is! A gótikában pedig —hogy kérdésre visszatérjek— már eleve ott van mindez: a fölfele törekvés, az Isten iránti vágyódás. A vertikális építészet ezért jó.

D.I.: Következő kérdésem Hegedüs Loránt ügyvezető püspök úrhoz, a Tanácskozó Zsinat Egyházzenei bizottsága elnökéhez szól, és arra vonatkozik, hogy közömbös lehet-e az új vezetésnek, hogy milyen zene szólal meg ezekben a templomokban, református liturgiánk kereteiben, akár orgonáról, akár pedig egyházi énekről legyen szó? Manapság nagyon sokrétű a templomi zene: a gitáros könnyűzenétől ősi gregorián eredetű énekeinkig, genfi zsolttáron át a kórus feldolgozásokig és orgonaművekig. Hogyan lehetne ebben egyfajta rendet teremteni? Az új elnökség próbál-e nyitni és teret engedni annak az igencsak felkészült fiatal református kutató, de ugyanakkor gyülekezetekben szolgáló egyházzene-sz-társaságnak, akik az immár tíz éve működő egyházzene-sz-képzés végzettjei?

Hegedüs Loránt: Feltétlenül szeretnénk radikális nyitottsággal a 96. zsolttár 1. verse szerinti igei biztatásnak ebből a szempontból is eleget tenni („Énekeljétek az Úrnak új éneket”). A kérdésre adandó válasz azonban sokkal összetettebb. Először is nem minden ének való minőségileg istentiszteleti használatra, ugyanakkor nagyon sok gazdagítja a keresztyén „pietas” érzelmi kultúráját. Az ótestamentumi zsolttárok, a Szenci Molnár Albert fordításai hangozzanak el elsődlegesen templomainkban, utána pedig valóban azok a dicséretetek, amelyek nem csak az angolszász kegyességnek fülbemászó dallamai és minőségi igényességet is kielégítő énekei, hanem régi magyar énekek, amelyeket Csomasz Tóth Kálmán már bevett az énekeskönyvbe. Szerinte elkéstünk, mert a jelenlegi gyülekezeti közösségek eleven tudatába és eleven kegyességébe már nem lehet beplántálni ezeket — nyilatkozta halála előtt. Én viszont azt mondom, hogy az új iskolareform nyomán az ifjúsággal kezdetünk újat. Nekünk megadatott az, ami Csomasz Tóth Kálmánnak nem: az új iskolanyitásoknak és alapításoknak korszaka. Az ő nyomdokain, az új nemzedékkel kell elkezdni a legrégebb és legértékesebb, egyháziilag építő zenék behozatalát a templomba. Könyörtelen kritikával csak Németh Lászlót idézhetem: „a minőség azáltal, hogy van — győz”, tehát a minőségellenesség feltétlenül romboló. Én még

átmeneti engedményt sem tennék a színvonaltalan egyházi zenének csak azért, hogy a templomba beszoktassuk az ifjúságot. Konferenciатеlepen kezdetjük a megragadásukat, és templomba jutva tanulják meg az igazi egyházi énekeket. Különösen fontosnak tartanám, hogy —evangélikus mintára— az ének és kóruskultúrát emeljük olyan magasra, hogy csakugyan minőségi zene hangozzék a református templomokban, hiszen a szekularizáció térhódításával csak akkor tudunk versenyre kelni, ha zenei és igei értelemben egyaránt a minőséget kapják azok, akik ezt meg tudják ragadni és erre érzékenyek. Feltétlenül nyitottak vagyunk rá, hogy az új református istentiszteleti életben a zsolnárok és klasszikus protestáns dicséretet, a régi magyar zenének a Csomasz Tóth Kálmán által énekeskönyvünkbe felvett darabjai az új nemzedék számára kikristályosodjanak. Ez a mi csodálatos feladatunk, és ha ehhez ez a társaság (Magyar Egyházzenei Társaság) és lapja, melyről az orgonaművész úr beszél, segítséget ad, részemről a legnagyobb támogatásban részesül. Egyben szeretném, ha ez nem csak Magyarországon érvényesülne, hanem az egész Kárpát-medencében. Mert az ének jobban véd, mint a kőfal, hatalmasabban tart, mint a vastraverz és diadalmasabban lelkesít, mint a legnagyobb ékesszólás. Nyitottak vagyunk!

D.I.: Dr. Bodnár Ákos főgondnok, világi elnök úr, mit tud tenni ezen zenei értékek védelmében egy olyan Tanácskozó Zsinat, mely ugyan összefogja a világ reformátusságát, de pusztán tanácsadási jogai vannak? Az elhangzottak megvalósítása érdekében mindez hogyan juthatna el a magyar református parókiákra, a magyar református zenészekhez?

Bodnár Ákos: Amit tudatosítani kellene az emberekben, azt két rövid mondatban foglalhatnám össze: mi az üzenet vokális szempontból és mi az üzenet instrumentális szempontból? Emberi hang szempontjából én úgy gondolom, hogy mindenképpen többet kellene énekelni. Magyarország zenei nagyhatalom volt Kodály idejében és ez a nagyhatalmúság még menthető. Az egyházzene bizonyágtétel lehetne amellet, hogy mi Kodály népe is vagyunk. Ugyanakkor viszont az az érzésem, hogy az emberek igénye a templomi igehirdetés irányába csökkent, viszont egy művészi hangversenyt szívesen meghallgatnak. Tehát törekednünk kell arra, hogy azokat az értékeket, melyeket igehirdetőink olyan szépen kifejtenek a szószékről, a zenével —az egyéni és kóruszenével— is közvetítsük a társadalom felé, amely társadalomban nagyobb affinitás van a zenére, mint az egyéni igehirdetésre.

D.I.: Talán számíthatunk a közeljövőben egy újabb liturgiai reformra, netán egy olyanra, mint amivel az evangélikus egyház próbálkozik?

B.Á.: Én a magam részéről nem úgy képzelem el, hogy a templomban az igehirdetés rovására kellene többet énekelnünk, hanem az igehirdetés mellett, az igehirdetéstől megtelve örömben többet énekeljünk. Engem egy templomi istentisztelet öröme indít, és örömet abban fejezem ki, hogy még a templomon kívül is énekelek. Ezzel egyben értéket is közvetítek a külvilág számára.

Instrumentális szempontból: úgy érzem, hogy óriási bajban vannak az összes létező orgonáink. A Magyar Reformátusok Egyetemes Zsinatának tavalyi határozata, amelyet a zsinati tanács hozott, mely szerint minden évben egy orgonát fel kell újítani, nagyon jó, de kevés! Minden évben több orgonát kellene felújítani, egyrészt mert örökségmegóvás, másrészt, mert ezeknek a liturgiában és hangversenyeken egyaránt működniük kell. Erre nem kellene a pénz sajnálni. Van egy sereg olyan zene, mely nem orgonához, hanem más hangszerekhez kötődik. Én úgy érzem, hogy ebben az irányban is adósok vagyunk. Mi, akik több országban lévő magyar reformátusokért vagyunk felelősek, és akiknek tulajdonképpen mindennap reformálódnunk kéne, reformálódnunk kellene a vokális és instrumentális egyházzeneiben egyaránt.

E.G.: Vigyáznunk kell azonban arra, hogy bizonyos méltósága maradjon az istentiszteletnek. Minden nép másként dicsérheti Istent, ezeket azonban nem kellene föltétlenül utánozni. Templomainkban gyönyörűséges orgonák vannak —egy egész zenekarral felér egyik-másik— gyülekezeti éneklésünk is egyetemes érték, egyetemes örökség. Elsősorban ezekkel kell ünnepélyessé tenni istentiszteleteinket. A gitárokat és más hangszereket pedig vigyük ki a táborokba.

D.I: Úgy érzem, hogy még rengeteg kérdés vetődhetne fel. Nagyon köszönöm mindhármójuknak ezt a beszélgetést és kívánok sikeres együttműködést, nem csak a Magyar Református Egyházak Tanácskozó Zsinatában, hanem a Magyar Egyházzenei Társaság és a református egyház között is!

Bódiss Tamás

Kántortalálkozók Erdélyben

A megalakulásának tizedik évét köszöntő Református Egyházzeneszkek Munkaközössége (ReZeM) alapvető céljai között a Kárpát-medencei magyar református egyházzene és egyházzeneszkek összefogása és segítése is szerepel. A határokon átnyúló kapcsolatok jelentős állomásaként szeptember 28. és október 2. között ötnapos tanulmányút szerveződött Erdélybe. A program fő eseménye volt az a három, minden esetben nagy érdeklődést kiváltó kántortalálkozó, melyre Erdély három nagyvárosában került sor.

Az anyaországból érkező „delegációban” a ReZeM elnökén és a budapesti Zeneakadémia egyházzene-doktoranduszain kívül részt vett a néhány éve Magyarországon élő *Birtalan József* karnagy úr is feleségével, valamint a Partiumi Keresztyén Egyetem tanára és az út egyik fő szervezője, *Maruntelu Ágnes* tanárnő néhány egyetemi hallgatóval együtt.

Szeptember 28-án, péntek délután 3 órára a Királyhágómelléki Egyházkerület hívására a Nagyvárad-Réti templomba gyűlt össze mintegy száz kántor, karnagy és más érdeklődő. A rendezvényt jelenlétével megtisztelte *Tőkés László*,